

SUÇ TEORİLERİ VE ŞEHİR GÜVENLİĞİ: BİTLİS İLİYLE İLGİLİ GENEL BİR DEĞERLENDİRME¹

Crime Theories and City Safety: A General Evaluation of the City of Bitlis

Halil İbrahim DOĞAN*
Bilal SEVİNÇ**

Özet

Suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenmesi mümkün değildir. Suçun önlenmesinde herkese düşen bir görev ve sorumluluk bulunmaktadır. Suçu önlemek amacıyla alınacak olan tedbirlerin potansiyel suçlular açısından riskleri artırıcı ve cesaretlerini kırıcı olması gerekmektedir. Suçluların hedefi olan şahıs ya da malların uygun bir hedef olmaktan çıkarılması ve bu amaçla mekânsal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin uygulanması suçların önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Konuyu kuramsal olarak tartışan kırık camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi gibi suç teorileri ile birlikte, bu teorilerden yararlanılarak geliştirilen ve başta ABD ve İngiltere olmak üzere değişik ülkelerde uygulanan toplum destekli polislik, problem odaklı polislik, COMPSTAT, CPTED gibi değişik model ve programlar bulunmaktadır. Bu çalışmada, bahse konu suç teorileri ve suç önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanılarak, Bitlis ilinde güvenlik sorunu oluşturan faktörlerin belirlenmesi ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç önleme, Şehir güvenliği, Fiziksel ve çevresel tedbirler, Suç teorileri, Suç önleme programları ve modelleri, Bitlis ili.

¹ Bu çalışma, 7-8 Ekim 2011 tarihleri arasında Bursa'da gerçekleştirilen "Suç Önleme" sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

* 1. Sınıf Emniyet Müdürü, Bitlis Emniyet Müdürü, hido62@hotmail.com

** Dr., 4. Sınıf Emniyet Müdürü, Bitlis Emniyet Müdürlüğü, bilalsevinc78@hotmail.com

Abstract

It is not possible to prevent crimes only with traditional policing measures. Everyone has duties and responsibilities in the prevention of crime. The measures taken to prevent crimes must increase the risk for potential criminals and discourage them. In terms of prevention of crimes, it is important to thwart individuals and goods to be appropriate targets for criminals, and implement spatial, physical and environmental crime prevention strategies for this purpose. As well as some crime theories such as broken windows theory, rational choice theory, routine activities theory and situational crime prevention theory that discuss these issues, there are also some models and programs such as community policing, problem oriented policing, COMPSTAT and CPTED that were generated utilizing abovementioned theories and implemented in various countries including the USA and England. In this study, in the light of abovementioned crime theories and various programs and models implemented for the purpose of crime prevention, and also based on the authors' own observations, experiences and evaluations, it is aimed to point out various factors inducing security related problems in the province of Bitlis and bring possible solutions to them.

Key Words: Crime prevention, City safety, Physical and environmental measures, Crime theories, Crime prevention programs and models, City of Bitlis.

Giriş

Suç ya da kabahatlerin işlenmeden önce önünün alınması; halkın ırz, can ve mal güvenliğinin sağlanması ve topluma yönelik mevcut ya da muhtemel bir tehlikenin bertaraf edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, suçların sadece polisiye tedbirlerle önlenmesi imkânı bulunmamaktadır. Suçun önlenmesi tüm kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşların işbirliğini gerektirmektedir. Suçun önlenmesinde herkese düşen bir görev ve sorumluluk bulunmaktadır.

Suçların önlenmesi amacıyla şehirlerde geliştirilebilecek önleyici politikaları ele alan ve inceleyen Geleri (2010:23), doğrudan suçlular yerine suç sorununa yönelik çözüm odaklı önleyici politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Suça neden olan sosyal, ekonomik, toplumsal faktörlerle birlikte, suçun işlenmesini kolaylaştıran fiziksel ve çevresel faktörler de bulunmaktadır. Suçun işlenmesini kolaylaştırıcı bu faktörler-

İlgili eksikliklerin belirlenerek giderilmesi ve bu süreçte toplumun tüm katmanlarının etkin katılım ve desteğinin sağlanması gerekmektedir (Geleri, 2010:23).

Geleri (2010:25) suçla ilgili riskleri, şu anda mevcut olan ve ileride olabilecek riskler olarak iki kısma ayırmaktadır. Güvenlik kamerası ya da güvenlik görevlisi bulunmayan işyerleri, gece aydınlatması olmayan sokaklar, suçlulara sığınak olabilen metruk binalar, trafik yönünden önlem alınmamış ve kazalara neden olan yollar, penceresi açık bırakılan ev ve işyeri *şu anda mevcut olan* risklere örnek oluştururken; toplumdaki yüksek işsizlik oranı, otopark sorunu olan yerleşim alanları, çocuk ve gençler için sosyal faaliyet alanlarının yokluğu, toplumun eğitimsizliği, sokakta çalışan çocukların fazlalığı *ileriye dönük risk unsurları* olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu an mevcut olan riskler geciktirmeksizin en seri şekilde tedbir almayı gerektirmektedir. İleriye dönük risklerin ise önceden belirlenmesi ve herhangi bir toplumsal soruna ve suça dönüşmeden, sorunun giderilmesine yönelik her türlü stratejik adımların atılması gerekmektedir.

Hızlı şehirleşme ile birlikte şehirlerde artan suç oranları, bilim adamlarını, teorisyenleri ve güvenlik uzmanlarını suçları önlemeye yönelik tedbirler üzerinde düşünmeye zorlamıştır. Konuya teorik olarak yaklaşan kimi bilim adamları, suçludan ziyade suça neden olan faktörler üzerinde yoğunlaşmış ve potansiyel suçluları caydırıcı fiziksel, çevresel ve mekânsal önlemlerin alınmasının önemine dikkat çekmiştir. Bunun yanında, başta ABD ve İngiltere olmak üzere çeşitli ülkelerde, suç teorilerinden de yararlanılarak, suç önlemeye yönelik farklı modeller ve programlar geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu model ve programlardan bazıları (örneğin; toplum destekli polislik, problem odaklı polislik) Türkiye koşullarına uyarlanarak değişik şehirlerimizde de uygulama alanı bulmuştur.

Bu çalışmada, öncelikle şehirlerde suçların önlenmesine yönelik önermeler içeren suç teorileri ile suçu önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ana hatlarıyla incelenmiştir. İncelenen suç teorileri ve suç önlemeye yönelik model ve programlar ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanarak, Bitlis ilinde güvenliği tehdit eden ve genelde polisiye önlemlerin dışında önlemleri gerektiren güvenlik sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer kurum ve kuruluşlarca önlem alınmasını ve sorunların giderilmesine yönelik çalışma yapılmasını gerektiren güvenlik sorunları ile ilgili çözüm önerileri de sunulmuştur.

1. Şehirlerde Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar

Bu bölümde, şehirlerde meydana gelen suçların önlenmesine yönelik yapılacak çalışmalarda yararlanılabileceği düşünülen çeşitli suç teorileri hakkında genel bilgiler verilmektedir. İncelenen; kırık camlar teorisi (broken windows theory), rasyonel tercih teorisi (rational choice theory), rutin aktiviteler teorisi (routine activities theory) ve durumsal suç önleme teorisinin (situational crime prevention theory) alınacak tedbirler ve üretilen stratejiler açısından yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

1.1. Kırık Camlar Teorisi

1980’li yıllarda Wilson ve Kelling (1982) tarafından geliştirilen “kırık camlar teorisi” güvenlik uygulamalarına farklı bir yaklaşım getirmiştir. Kırık camlar teorisi, suçun oluşumunda düzensizliğin oynadığı role dikkatleri çekmektedir. Teoriye göre, eğer bir mahallede bazı camları kırık bir bina varsa ve bu kırık camlar onarılmazsa, kimi insanlar tarafından binadaki diğer camların da kırılması kaçınılmazdır. Nitekim binadaki kırık camlar insanlarda binayla ilgili sahipsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturmakta ve suç işlemeye teşvik etmektedir. Bu tür küçük suçlar ise daha büyük suçlara davetiye çıkarmaktadır (Wilson ve Kelling, 1982).

Konuyla ilgili olarak yapılan bir deneyde, aynı özelliklere sahip iki araba ABD’de Kaliforniya’nın iki ayrı semtine park edilmiştir. Park edilmeden önce arabalardan birinin plakası sökülmüş ve kaputu açık bırakılmıştır. Diğer araba ise herhangi bir eksiği ve kusuru olmaksızın park edilmiştir. Plakası sökülmüş ve kaputu açık arabaya ilk on dakika içerisinde zarar vermeye başlanmış; ilk olarak anne, baba ve çocuktan oluşan bir aile aküsünü ve radyatörünü sökmüş, 24 saat içerisinde ise değerli olan diğer tüm parçaları çalmıştır. Daha sonra ise arabanın camları kırılmış, kaportasına ve diğer aksağıma zarar verilmiş ve ardından araba çocuklar için bir oyun alanına dönüşmüştür. En ilginç gözlem ise zarar verenlerin çoğunun iyi giyimli beyazlar olmasıdır. Eksiği olmayan araba ise bir hafta boyunca park edildiği yerde bırakılmasına rağmen arabaya herhangi bir zarar verilmemiştir. Ancak, deneyi gerçekleştiren araştırmacı tarafından (Philip Zimbardo) bu arabaya da balyozla vurulmak suretiyle zarar verilmesi üzerine, bunu gören diğer kişilerin de zarar verme eylemine katıldığı, birkaç saat içerisinde aracın altüst edildiği ve tamamen tahrip edildiği gözlemlenmiştir. Bu olayda da eyleme katılanların çoğunu beyazlar oluş-

turmuştur (Wilson ve Kelling, 1982:2-3). Wilson ve Kelling, bu deneyin sonucu ile ilgili olarak, bakımsız olan ve sahihsizlik hissi uyandıran malların başka şahıslar için bir eğlence aracına dönüşebileceğini, talan edilip soyulabileceğini; öyle ki kendini yasalara bağlı olarak tanımlayan kişilerin bile bu eylemleri gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir.

Kırık camlar teorisi, kontrolsüzlük, denetimsizlik, sahihsizlik, bakımsızlık ve ilgisizlik hissi uyandıran yerlerin suç üretebileceğini ve bu tür yerlere karşı önlemlerin alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, şehirlerde sıkça görülebilen aydınlatması yetersiz cadde ve sokakların, onarılmayan metruk binaların, kontrolsüz araç park alanlarının ve fiziksel güvenliği yeterince alınmamış işyerlerinin suça davetiye çıkarabildiğini ve potansiyel suçluları cesaretlendirebildiğini söylemek mümkündür.

1.2. Rasyonel Tercih Teorisi

Konuyla ilgili bir diğer suç teorisi ise “rasyonel tercih teorisidir”. Kar ve zarar gibi ekonomi kavramalarından yararlanılarak oluşturulan rasyonel tercih teorisine göre suçlular, suç işlemeye karar vermeden önce kar ve zarar hesabı yaparlar. Hesaplamaları sonucunda, elde edecekleri kar ve gösterecekleri başarı, girdikleri risk sonucunda doğabilecek zarardan fazla ise suçu işlemeye karar verirler (Akers, 2000:23-24; Nyatepe-Coo, 2004; Gül, 2009:36). Matematiksel olarak bu olgu; “ $p(\text{başarı}) * \text{kar} > [1 - p(\text{başarı})] * \text{zarar}$ ” olarak formüle edilmektedir (Dugan vd., 2005).

Rasyonel seçim süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bireyler, gereksinimlerini karşılamak için gerçekten suç işleyip işlemeyeceklerine karar verirler. Alacakları karara; önceki deneyimleri, ahlaki değer yargıları, kendilerine yönelik algıları, suçla ilgili kişisel deneyimleri ve öngörülerini etki etmektedir. Suç işlemeye karar verdikten sonra ikinci aşamada ise, hangi suçu işleyeceklerine karar verirler. İçinde buldukları o anki koşullar işleyecekleri suçla ilgili alacakları kararı etkilemektedir. Acil olarak paraya gereksinim duyulması ya da suç işlemeye teşvik eden bir arkadaşın varlığı karar sürecini etkileyen faktörlere örnektir. Kararı etkileyen faktörler işlenecek suçun türüne göre de değişiklik göstermektedir. Bu aşamada, belirlenen hedefle ilgili kar ve zarar hesabı da yapılmakta, başarı olasılığı değerlendirilmektedir. Örneğin, hırsızlık yapmak üzere bir ev hedef olarak seçilmişse, evde birilerinin olup olmadığı, eve kolayca girilip girilemeyeceği, evde gerçekten değerli eşya bulunup bu-

lunmadığı hususları analiz edilir. Analiz sonucunda, başarılı olma olasılığı yüksekse ve elde edilecek kar, olası zararlara göre fazla ise hırsızlık suçu gerçekleştirilir (Cullen ve Agnew, 1999:254). Belirtilen hususlar göz önüne alındığında, potansiyel suçluların yapacakları kar ve zarar analizlerinde, girecekleri riskin yüksek olduğu algısını oluşturacak önleyici tedbirlerin alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Rasyonel tercih teorisine göre, potansiyel suçluların hesaplamaları sonucunda elde etmeyi umdukları faydalar çeşitlilik gösterebilmektedir. Örneğin bu beklenti, hırsızlık yolu ile parasal bir kazanç elde etmeden, terör eylemleri gerçekleştirerek siyasi arenada söz hakkı elde etme beklentisine kadar uzanabilmektedir (Sevinç, 2008). Suç önlemeye yönelik alınacak tedbirler açısından rasyonel tercih teorisi yol göstericidir. Şahısların, suçla ilgili kar ve zarar hesabı yaptığı ve riskin düşük olduğunu düşündüğü durumlarda da hedeflerini gerçekleştirdikleri hususları dikkate alındığında, suçun işlenmesiyle birlikte suçlular açısından oluşacak zararı artırıcı tedbirlerin alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, suç işleme eğilimi olan kişiler için suç işleme riskli hale getirilmeli, suç işlemeye olanak tanıyacak fırsatlar azaltılmalı ve suçluları motive eden unsurlara karşı tedbirler alınmalıdır. Örneğin, hırsızlık olaylarına karşı kamera sisteminin kurulması, işyerine kepenk takılması, kapıya sağlam bir kilit takılması, alarm sistemi kurulması ya da özel güvenlik görevlileri istihdam edilmesi, suçlular için riski artıran ve suç işlemeye yönelik motivasyonlarını azaltan faktörlerdir. Alınan tedbirler nedeniyle hırsız, suçu işlediğinde yakalanma riskinin olduğunu, olay anında yakalanamasa bile sonradan kimliğinin tespit edilebilme riskinin bulunduğunu düşünmeli ve suç işlemeye cesaret edememelidir. Bu yaklaşım sadece asayiş olayları için değil, terör, kaçakçılık gibi diğer kanuna aykırı eylemler için de geçerlidir.

1.3. Rutin Aktiviteler Teorisi

Cohen ve Felson (1979) tarafından geliştirilen “rutin aktiviteler teorisi” de şehirlerde suç olgusuyla doğrudan bağlantılıdır. Cohen ve Felson, 1970’li yılların sonlarında ABD’de zirveye ulaşan suç oranlarının nedeninin, insanların günlük hayatındaki rutinler olduğunu ve insanların evden uzakta geçirdikleri zamanın artışına paralel olarak suçların artmış olabileceğini ileri sürerek diğer teorilerden farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Rutin aktiviteler teorisi, 3 ana faktörün bir araya gelmesi durumunda suçun oluşacağını ileri sürmektedir: (1) motive olmuş bir suçlu,

(2) uygun bir hedef (şahıs ya da mal), (3) hedefi suçludan koruyacak bir koruyucunun olmaması. Teoriye göre toplumda birçok insan, karşılına uygun fırsatın çıkmasını bekleyen potansiyel suçludur ve uygun fırsat çıktığında potansiyel suçlular gerçek suçlulara dönüşürler. Koruyucular kapsamına ise güvenlik görevlileri ile birlikte, aile fertleri, bir arkadaş, bir köpek, bireyi koruyabilecek teknik olanaklar ya da duruma göre bireyin yakınındaki yabancı bir şahıs bile girebilmektedir. Ekonomik koşulların iyileşmesi daha çok kişinin ya da eşyanın uygun hedefe dönüşmesine neden olmaktadır. İnsanların üzerlerinde taşıdıkları değerli eşyanın artması (telefon, saat, altın vb.) ya da yükte hafif fakat değeri yüksek eşyaların yaygınlaşması (dizüstü bilgisayar, GPS cihazı ve diğer elektronik eşyalar) potansiyel suçluların uygun hedefi bulmalarını kolaylaştırmaktadır (Cullen ve Agnew, 1999; Dolu, 2009:7-8).

Rutin aktiviteler teorisine göre, suç mağduru olmayı belirleyen ve suç oluşumunu tetikleyen unsurlar bulunmaktadır. Bunlar: (1) hedefin görünür olması (örneğin; park edilmiş bir aracın içine dışarıdan görülür bir çanta bırakmak, diğer insanların yanında bankadan çekilen parayı saymak gibi), (2) hedefin değerli ve arzu edilir olması (örneğin; genç kadınların yaşlılara göre daha çok tecavüze uğraması, maddi değeri yüksek eşyaların çalınması, zengin görünümlülerin fakirlere göre daha çok hedef seçilmesi gibi), (3) hedefin suça karşı korumasız olması (örneğin; aydınlatılmamış bölgeye park edilmiş araç, güvenlik kamerası olmayan bir mağaza, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi), (4) hedefin hareket kabiliyeti (örneğin; değeri yüksek ve taşınması kolay eşyalar ya da arabaların tercih edilmesi gibi), (5) hedefin müsait ve erişilebilir olması (örneğin; soyulmaya müsait bir ev, çalıp taşımaya müsait eşyalar, ailenin denetimi ve koruması olmadan sokakta oynayan çocuk gibi) (Dolu, 2009:9-11).

Rasyonel tercih teorisinden farklı olarak rutin aktiviteler teorisi, bireyin, önüne çıkabilecek suç seçeneklerinin neler olacağını seçme olanağının bulunmadığını, suç fırsatlarının insanların günlük rutin faaliyetleri sırasında ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu nedenle suçun azaltılması ve önlenmesi için, hayatın günlük akışı sırasında suç fırsatlarını azaltıcı tedbirlerin alınması gerektiğini savunmuştur. Şahısların evlerinde, işyerlerinde, okullarında ya da alışveriş merkezlerinde rutin olarak gerçekleştirdikleri aktiviteleri sırasında suçun oluşma olasılığı yüksek olduğundan dolayı, şahısların bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Nitekim suçluların illegal faaliyetleri mağdurların ve toplumun legal faaliyetleri sırasında gerçekleşmektedir. Suç işlemeye motive olmuş şahısların suç işleme fir-

satını en aza indirgeyecek fiziksel tedbirlerin alınması, çevresel düzenlemelerin yapılması ve şahıs ve mallarla ilgili güvenlik önlemlerinin artırılması teoriyle bağlantılı önleyici tedbirler olarak gösterilmektedir (Cohen ve Felson, 1979; Dolu, 2009:2). Rasyonel tercih teorisinde olduğu gibi, rutin aktiviteler teorisi de suç davranışından ziyade suçun kendisi üzerinde yoğunlaşmakta ve fırsatların kişileri suça motive ettiğini varsaymaktadır. Bu varsayım, suçun önlenmesi için suça sebep olan fırsatların azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır (Felson ve Clarke, 1987:936).

1.4. Durumsal Suç Önleme Teorisi

Durumsal Suç Önleme Teorisi ise, suç fırsatları azaltılarak suçun, suçlular açısından kârlı bir tercih olmaktan çıkarılabileceği ve böylece suçun önlenebileceği felsefesine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, suç işleme olasılığı olan yerlerde alınacak önlemlerle, uygulanacak tekniklerle, yapılacak fiziki düzenlemelerle ve çevresel dizaynlarla suçla ilgili fırsatların ve suçu cazip hale getirici unsurların azaltılabileceği savunulmaktadır. Teoriye göre, çevrede yapılacak düzenlemeler, potansiyel suçluların yapacağı kar ve zarar analizini etkileyebilecek düzeyde olmalı, yani işlenecek suçun maliyeti faydasından daha çok olmalıdır. Durumsal suç önleme teorisinin teorik temelleri, rutin aktiviteler ve rasyonel tercih teorilerine dayanmaktadır. Bu teorilerden farklı olarak Durumsal Suç Önleme Teorisi, içinde bulunduğu koşulların elverişliliğine bağlı olarak tüm insanların suç işleme olasılığının bulunduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, suç işleme olasılığı açısından suçlular ve diğer insanlar arasında bir ayrım yapmamaktadır (Clarke, 1995; Clarke, 1997:4).

Durumsal suç önleme teorisi, hedef olarak seçilmesi muhtemel mal ve şahısları korumak için kullanılabileceği gibi (örneğin; vitrinde gerçek cep telefonu ve bilgisayar yerine maketlerinin sergilenmesi, ürünlerin üzerine barkot yerleştirilmesi gibi), olası suçları önlemek için suç mahallerinde de kullanılabilir. Örneğin, suç işlenmesi muhtemel binaların camlarına demir parmaklıklar takılması, güvenlik görevlilerinden yararlanılması, güvenlik kameraları yerleştirilmesi, kartlı sistemler kullanılarak giriş çıkışların kontrol altında bulundurulması, mekânsal düzenlemelerle bireylerin çevrelerinde neler olup bittiğini görmelerini sağlayacak doğal gözetim ortamının oluşturulması gibi (Dolu, 2009:19).

Clarke (1997:17-25) suç fırsatlarını azaltmaya yönelik 16 farklı teknik önermektedir: (1) *hedeflere ulaşımın zorlaştırılması* (örneğin; bariyer, çelik kapı, sağlam kilit kullanımı), (2) *girişlerin kontrolü* (örneğin; bina, işyeri, ofis, park yeri girişleri), (3) *potansiyel suçlulara alternatif yöntemler bularak engelleme* (örneğin; fanatiklerin stadyumda ayrı bir bölüme oturtulması), (4) *suçu kolaylaştırıcı unsurların kontrolü* (örneğin; cam bardakların silah gibi kullanılabilmesi sebebi ile bardaklarda içkilerin plastik bardaklarda servis edilmesi, toplantı ve gösteri yapılan yerlerin girişlerinde silahların teslim alınması), (5) *giriş ve çıkışların kontrolü* (örneğin; hırsızlığı önlemek için ürünlere barkot ya da elektronik sistemler yerleştirilmesi, valizlerin havaalanlarında detaylı aranması, güvenlik kamerası kullanılması), (6) *resmi gözetim* (örneğin; özel güvenlik görevlilerinin istihdamı, alarm sistemlerinin kullanılması, radarla hız kontrolü, sürücülere alkol denetimi, kamera ile kırmızı ışık denetimi, güvenlik kamerası kullanımı), (7) *güvenlik amaçlı personel görevlendirilmesi* (örneğin; park görevlileri, kondüktörler, apartmanlarda kapıcılar, görevliler tarafından sürekli izlenen güvenlik kameraları), (8) *doğal gözetim* (örneğin; dışarıyı görmeyi engellemeyen pencere ve ağaçlar, duyarlı komşular, yeterli dış ışıklandırma), (9) *hedefin ortadan kaldırılması* (örneğin; Kuzey İspanya'da bir kilisenin yardım kutusu yerine kilise önüne kredi kartı ile ödeme yapılması için ATM cihazı yerleştirmesi, jeton yerine kredi kartı ile çalışan telefonların kullanılması), (10) *sahip olunan malın etiketlenmesi* (örneğin; satın alınan kitabın üzerine isim yazılması), (11) *cazibenin azaltılması* (örneğin; aracın çalınma ve zarar verilme riski olan yerlere park edilmemesi, silahın teşhir edilmemesi, kırık camların tamir edilmesi, metruk binaların onarılması ya da yıkılması), (12) *foydasız olduğunun gösterilmesi* (örneğin; güvenlik kodlu araç CD çalarlarının kullanılması, mürekkepli güvenlik sistemlerinin kullanılması, araçlara alarm takılması), (13) *kuralların konulması* (örneğin; hastane, okul, otel, ulaşım sistemleri ve park gibi yerlerde kullanıcılar için kural ve talimatlar konulması), (14) *bilincin artırılması* (örneğin; sigara içmenin yasak olduğu, radar kontrolü olduğu, 18 yaşından küçüklerin giremeyeceği yönündeki uyarı levhaları), (15) *kural tanımazların kontrolü* (örneğin; aşırı alkol kullanarak çevreye zarar verebileceklere yönelik tedbirler, alkollülerin maçlara alınmamaları gibi), (16) *uyum sağlamayı kolaylaştırma* (örneğin; yeteri düzeyde trafik işaretlemeleri yapılarak sürücülerin hata yapmalarını ve yanlış karar vermelerini engelleme).

Durumsal suç önleme teorisi ayırım gözetmeksizin tüm suçlara uygulanabilmektedir. Örneğin, ABD ve İngiltere gibi ülkelerde oto hırsızlığı,

mala zarar verme, hırsızlık, soygun, çocuk istismarı, sahtecilik, saldırı gibi suçlar açısından teori test edilmiş ve teorinin öngördüğü şekilde tedbirlerin alındığı yerlerde bahse konu suçlarda olağanüstü azalma olduğu gözlemlenmiştir (Clarke, 1997:5; Clarke ve Newman, 2007:285). Daha somut olarak örneklendirilirse, anılan ülkelerde, metrolardaki güvenlik kameralarının yankesicilik ve cinsel taciz olaylarını, sokaklardaki güvenlik kameralarının ise oto hırsızlığı ve vandalizmi azalttığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, evlerin ve sitelerin, güvenliği sağlayıcı şekilde dizayn edilmesinin, uyuşturucu satıcılığı da dâhil birçok suçun işlenmesinde caydırıcı etki yaptığı görülmüştür (Kırkpınar, 2008).

Clarke ve Newman (2007), durumsal suç önleme teorisinin terörizm olaylarına da uyarlanabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, terör saldırısına konu olabilecek hassas hedefler korunarak, teröristler tarafından kullanılacak silah ve araçlar kontrol altında bulundurulmuş ve terör eylemlerini kolaylaştırıcı unsurlara karşı tedbirler alınarak (para transferinin önlenmesi gibi), terör olaylarının gerçekleştirilmesi ile ilgili fırsatların azaltılabileceği ifade edilmektedir. Buna örnek olarak da; bariyerlerin ve tel örgülerin kullanılması yoluyla Kuzey İrlanda'nın Belfast kentinin şehir merkezinde IRA tarafından gerçekleştirilen bombalama olaylarındaki azalma, 1980'lerde ABD elçiliklerinde alınan güvenlik tedbirleri sayesinde elçiliklere yönelik gerçekleştirilen işgaller ve saldırılardaki azalma, artırılan fiziksel güvenlik önlemleri yoluyla İsrail'de gerçekleştirilen intihar saldırılarındaki azalma verilmektedir. 1960'lı yılların sonlarında yüksek rakamlara ulaşan ve özellikle ABD ve Küba arasında gerçekleştirilen uçak kaçırma olaylarının ise 1973'te uygulanan iki farklı durumsal kontrol yoluyla tamamen engellendiği ifade edilmektedir. Bunlardan ilki, uçağa binen yolcular ve valizlerine yönelik yapılan sıkı kontroller; diğeri ise, Küba ve ABD'nin, uçak kaçırma şahıslarının hiçbir surette siyasi sığınmacı ya da kahraman olarak görülmeyeceği, aksine hemen tutuklanacağı ve suçlu olarak işlem yapılacağı yönünde anlaşmaya varmasıdır (Clarke ve Newman, 2007:285-286).

2. Şehirlerde Suç Olgusuyla İlgili Çeşitli Modeller/Programlar

Suç teorilerinden de yararlanılarak, suçun işlenmesini önlemeye yönelik değişik modeller ve programlar geliştirilmiştir. Başta ABD ve İngiltere'de geliştirilen ve diğer ülkelerde de uygulama alanı bulan bu model ve programlar çoğu zaman suç önlemede başarılı sonuçlar vermiştir. Bu bölümde, bu çalışma konusuyla da ilgili olan, toplum destekli polislik

(community policing), problem odaklı polislik (problem oriented policing), COMPSTAT (Compare Statistics- istatistikleri karşılaştırma) programı, CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design- Çevresel Dizayn Yoluyla Suç Önleme) modeli hakkında bilgiler verilmektedir.

2.1. Toplum Destekli Polislik

Toplum Destekli Polislik (TDP) programı, dünyanın değişik ülkelerinde değişik adlarla, stratejilerle ve metotlarla uygulama alanı bulmuştur. Polisliğe profesyonel ve modern bir bakış açısı getiren TDP’de temel amaç; toplum ve polis arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirerek vatandaş odaklı güvenlik hizmeti sunulmasını sağlamaktır. Merkezi yapıdan çok yerel polis hizmetlerinin ön plana çıkarıldığı bu uygulamada polis, toplumun önceliklerini belirlemekte ve bu önceliklere yönelik çalışma yapmaktadır. Bir başka deyişle, toplumun beklentileri ve öncelikleri polis hizmetlerini şekillendirmektedir. Yüz yüze iletişimin etkin olarak kullanıldığı TDP uygulamasında vatandaşlarla birlikte sorunlar belirlenmekte ve bu sorunlara yönelik çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Vatandaşla işbirliğini içeren konuların en başında ise, güvenlik açısından sorun teşkil eden hususların belirlenmesi ve bunların giderilmesine yönelik tedbirlerin alınması gelmektedir (Afacan, 2007:257; McGarrell, 2007:223).

TDP uygulaması Türkiye’de, Emniyet birimlerimiz bünyesinde oluşturulan “Toplum Destekli Polislik” birimleri tarafından gerçekleştirilen çeşitli plan, proje ve etkinlikleri içermektedir. Türkiye’de bu uygulama 15 Haziran 2006 tarihinde pilot çalışma olarak 10 ilde başlatılmıştır. TDP uygulamaları kademeli olarak arttırılmış ve 1 Nisan 2009 tarihinden itibaren de Türkiye geneline yayılmıştır (Gül, 2011:1). Türkiye’de, her ilde farklı uygulama örneklerinin görülebildiği TDP çalışmalarında genel olarak amaç, vatandaşlarımızın sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, vatandaşlarımızı değişik suçlara karşı bilinçlendirmek ve suç önlemeye yönelik çalışmalar yapmaktır.

2.2. Problem Odaklı Polislik

Problem Odaklı Polislik (POP), geliştirilen suç önleme modellerinin en popüler olanlarından biridir. Bu suç önleme yaklaşımı, rutin aktiviteler teorisi, rasyonel tercih ve durumsal suç önleme teorisi gibi teorilerden yarar-

lanılarak geliştirilmiştir (McGarrell, 2007:223). POP, gerçekleşmiş olan suçlardan ve olaylardan ziyade, polisin suç oluşturan faktörlerin üzerine daha çok yoğunlaşması ve böylece suçların önlenmesi esasına dayanmaktadır. POP yaklaşımına göre, değişik suçları ve toplumsal düzensizlikleri içeren problemler, birbirleriyle ilişkili olan benzer olayların kombinasyonudur. POP, genelde aynı bölgede var olan problemler ve gerçekleşen suçlar daha büyük problemlere dönüşmeden önlem alınması gerektiğini öngörmektedir. Bu amaçla, belirli bölgelerde uzun süreli olarak görevlendirilen polisler, o bölgedeki vatandaşlarla birlikte çalışarak toplumun kaygı duyduğu sorunları belirlemekte ve belirlenen sorunların giderilmesi için, personelin eğitimi ve kurumun kapasitesini artırma da dâhil olmak üzere bir dizi tedbirler alınmaktadır. Suçun önlenmesi çalışmalarında sadece polisiye çalışmalar ve tedbirler yeterli olmayıp, diğer kurumların, özel sektörün, sivil toplum örgütlerinin ve toplumun da aktif olarak katılımı sağlanmaktadır (Braga, 2009; Bullock vd., 2006).

POP uygulamaları, SARA (Scanning, Analysis, Response, and Assessment) modeli olarak bilinen ve “Tarama, Analiz, Müdahale ve Değerlendirme” aşamalarını içeren bir sistematığe dayanmaktadır. *Tarama* aşamasında toplumun kaygı duyduğu sorunlar belirlenmekte; *analiz* aşamasında sorunların sebebi derinlemesine araştırılmakta; *müdahale* aşamasında polis ile birlikte diğer kamu organlarının, sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin, ailelerin, okulların ve ilgili tüm vatandaşların katılımı ile sorunlar çözülmeye çalışılmakta; *değerlendirme* aşamasında ise amaca ulaşıp ulaşılmadığı değerlendirilmektedir. Eğer beklenen fayda sağlanamamışsa *tarama* aşamasına geri dönülmekte, yeni yöntemlerle SARA modelindeki süreç tekrar başlatılmaktadır (Goldstein, 1990).

Bu çalışmada ele alınan konu açısından POP ve SARA modelinin en dikkat çekici yanı, suçla mücadeleyi sadece polisiye bir tedbir olarak görmemesi ve suç önleme sürecine toplumun tüm kesimlerini dâhil ederek proaktif bir yaklaşımı öngörmesidir. POP yolu ile yukarıda ele alınan suç teorilerinde de vurgu yapılan, suç işlemeye fırsat oluşturan unsurlar ve şahısları motive eden faktörler belirlenerek bunlara yönelik tedbirler alınması mümkündür.

2.3. COMPSTAT

Dikkat çeken uygulamalardan birisi de New York eyaletinde artan suçlar karşısında, suçları önleme ve azaltma hedefiyle uygulanan COMPSTAT

(Compare Statistics - istatistikleri karşılaştırma) programıdır. Belediye Başkanı Giuliani ve Polis Şefi Bratton yönetimi tarafından geliştirilen ve New York Polis Departmanı tarafından uygulanan COMPSTAT programı, suçların etkin olarak analiz edilmesi, analizler doğrultusunda çözüme yönelik stratejiler üretilmesi, çözüm önerilerinin uygulanması ve sistematik olarak izlenmesi esasına dayanmaktadır. Kırık camlar teorisinin esas alındığı COMSTAT programı, büyük suçların önlenmesi için (cinayet gibi), küçük suçların önlenmesi (huzur bozucu davranışlar gibi) ve suç üreten olumsuz koşulların giderilmesi esasına dayandırılmıştır (Jang, 2008; McGarrell, 2007:225).

COMPSTAT programının uygulanması neticesinde, suç istatistiklerinde beklenenin üzerinde düşme görülmüştür. Örneğin; 1990'da 2.200 olan cinayet sayısı 2005'te 540'a, 1990'da 140.000 olan motorlu araç hırsızlığı sayısı 2005'te 18,000'e düşmüştür (McGarrell, 2007:225).

2.4. CPTED

Kısa adıyla CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) olarak bilinen “Çevresel Dizayn Yoluyla Suç Önleme” stratejisi, özellikle şehirlerde inşa edilen binaların fiziksel olarak dizaynının, konumunun ve mimari yapısının insan davranışlarını etkilediğini ve şekillendirdiğini ve bu nedenle de suç oluşumu üzerinde doğrudan etkisi bulunduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, bahse konu stratejiye göre, binaların mimari yapısındaki düzenlemelerle suçların azaltılması ve önlenmesi mümkündür.

CPTED'in binaların güvenliği ile ilgili stratejilerden öne çıkan üçü şunlardır; (1) girişlerin doğal kontrolü, (2) doğal gözetim, (3) bölgesel uygulama/zorlama. *Girişlerin doğal kontrolü stratejisi*, binaya gelen ziyaretçilerin giriş ve çıkışının belirli bir noktadan yapılmasını ve girişlerin bina sakinleri tarafından görülebilir ve kontrol edilebilir olmasını öngörmektedir. Yaya ya da araç yolu üzerinden binalara geçiş kısmı taş, asfalt ya da çizgi gibi işaretlemeler kullanılarak belirli hale getirilmeli, imkânlar elverişliyse bu girişler aydınlatılmalı ya da çit kullanılarak belirli bir geçiş noktası oluşturulmalıdır. *Doğal gözetim stratejisi*, geleneksel bir strateji olup, bina sakinlerince içeriden bakıldığında, cadde ya da sokağın görülebilir olması gerektiğini öngörmektedir. Bu amaçla binanın camları cadde ve sokak görülebilecek şekilde konumlandırılmalı ve dış aydınlatmalara önem verilmelidir. Sorunlu caddelere dükkân planlaması yapılarak,

alışveriş odaklı yaya trafiğinin artırılmasının sağlanması son zamanlarda uygulanan yöntemlerdendir. *Bölgesel uygulama/zorlama stratejisi* ise mal sahipliğinin ve özel mülkiyet sahipliğinin ön plana çıkarılmasını öngören bir stratejidir. Binalarda bayrak ve amblem kullanılması ya da binanın çit ile çevrelenmesi bu strateji kapsamındaki uygulamalara örnektir (Gulak vd., 2007:308-309).

CPTED ayrıca, binaların sokak üzerinde bulunması gereken konumları, araç park yerlerinin, çocuk parklarının, otobüs indirme ve bindirme yerlerinin cadde ve sokak üzerindeki konumlarını, ağaçların ve ekilen bitkilerin olması gereken yerleri ve sokağın giriş ve çıkışlarını da ele almakta ve en güvenli şekilde planlanması gerektiğini tartışmaktadır (Crowe, 2000; Gulak vd., 2007:308-309). Türkiye’de birçok şehirde gecekondu türü yapılaşmaların olduğu, gelişigüzel ve belirli bir projeye dayanmadan inşa edilen birçok binanın bulunduğu, binalar inşa edilirken güvenlik olgusunun göz ardı edildiği, sokak ve cadde isimlerini gösteren tabelaların bile olmadığı, birçok binada adresle ilgili numaralandırma sisteminin bulunmadığı, daha da önemlisi bazı evlerin belirli bir adresinin bile olmadığı, ağaçların rastgele dikildiği, şehirleşme sürecinde araç park yerlerinin planlanmadığı, araçların indirme ve bindirme yapması için yol üzerinde düzenleme yapılmadığı göz önüne alındığında CPTED stratejisinin Türkiye özelinde ne kadar da önemli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Bitlis Özelinde Güvenlik Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri

Çalışmanın bu bölümünde bahse konu suç teorileri ve suç önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanılarak, Bitlis ilinde güvenlik sorunu oluşturan faktörler belirlenmiş ve bunlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir. Bu amaçla öncelikle, değişik sorunlarla ilgili durum tespiti yapılmış, daha sonra mevcut durumun güvenlik açısından doğruduğu sorunlar tespit edilerek bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri getirilmiştir.

3.1. Özel Güvenlik Görevlilerinin İstihdamındaki Yetersizlikler

3.1.1. Mevcut Durum

Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun’a göre “özel güvenlik görevlileri”; kamu hizmetlerini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetleri-

ni yerine getirmekle yükümlüdürler. Özel güvenlik görevlileri, özellikle kurum ve kuruluşlarda meydana gelebilecek cana ve mala karşı suçların önlenmesi açısından caydırıcı özellik taşımaktadır. Toplantı, konser, sahne gösterileri vb. etkinliklerde de özel güvenlik görevlileri yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak Bitlis ilinde, gerek kurum ve kuruluşlarda gerekse yukarıda belirtilen etkinliklerde özel güvenlik hizmetlerinden yeterince yararlanılmamakta, şehrin güvenliği genel kolluğun aldığı tedbirlerle sınırlı kalmaktadır.

3.1.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Tüm imkânlarıyla güvenlik hizmeti vermesine rağmen, genel kolluğun; aynı anda şehrin tüm kurum ve kuruluşlarını kontrol altında buldurması ve güvenliğini sağlaması mümkün değildir. Nitekim Bitlis il merkezinde bulunan kamu binalarının ve okulların sayısı 70'in üzerindedir. Hastane, sağlık ocağı, banka, dersane vb. diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte bu sayı 100'ü aşmaktadır. Özellikle gece vakitlerinde kurum ve kuruluşlarda özel güvenlik görevlisi bulunmaması; başta mala karşı işlenen suçlar olmak üzere daha birçok suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte, spor kulüpleri, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'a göre; profesyonel spor dallarında yapılan müsabakalarda, genel kolluk ile birlikte görev yapmak üzere, güvenliği sağlamaya yetecek sayıdaki özel güvenlik görevlilerini, müsabakanın yapılacağı yerde hazır bulundurmakla ve spor alanının iç güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler. Ancak, spor kulüplerinin, çeşitli bahanelerle özel güvenlik personelinin istihdamı yönündeki isteksiz davranışları, bu görevin de çoğunlukla genel kolluk tarafından yerine getirilmesine neden olmaktadır.

Yine toplantı, konser ve sahne gösterileri gibi etkinliklerde de, özel güvenlik yerine genel kolluk personeli görevlendirilmektedir. Genel kolluk personelinin bir kısmının, göreviyle doğrudan ilgisi bulunmayan işlerde görevlendirilmesi, şehrin genel güvenliğinin sağlanmasında zafiyet oluşturabilmektedir.

3.1.3. Çözüm Önerileri

Rasyonel tercih teorisi ve durumsal suç önleme teorisinden hareketle, özel güvenlik görevlilerinin, potansiyel suçlular açısından riski artıran ve

suç işlemeye yönelik motivasyonlarını azaltan önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Suç oluşumu için, hedefin suça karşı korumasız, müsait ve erişilebilir olması koşullarını öne süren rutin aktiviteler teorisi bağlamında da özel güvenlik görevlileri, teorinin ele aldığı koruyuculara güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Yukarıdaki değerlendirmeler ve teorik yaklaşımlar göz önüne alınarak, özellikle mala ve şahsa karşı suçların önlenmesi amacıyla, kamu kurumlarında ve özel kuruluşlarda özel güvenlik görevlisi istihdamının ve bunu teşvik edici çalışmalar yapılmasının kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle gece işlenen mala karşı suçların önlenmesi amacıyla, başta okullar olmak üzere tüm kamu kurumu ve kuruluşları tarafından (en azından gece görev yapmak üzere) özel güvenlik görevlisi istihdamının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, spor müsabakaları ile toplantı, konser ve sahne gösterileri gibi etkinliklerde de özel güvenlik hizmetlerinden faydalanılmalıdır.

3.2. Metruk Binaların Oluşturduğu Sorunlar

3.2.1. Mevcut Durum

Özellikle Bitlis il merkezi ve yakın çevresinde çok sayıda metruk bina bulunmaktadır. Bu binalardan bazıları tarihi eser niteliğindedir. Sahipleri tarafından kullanılmayan, kullanılmadığı için onarılmayan bu binaların çoğu tamamen yıkılmak üzere olup, dışarıdan bakıldığında sahipsiz olduğu izlenimi doğurmaktadır. Bu binaların güvenlik kuvvetleri tarafından sürekli kontrol ve denetim altında bulundurulması da olanaksız görülmektedir.

3.2.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Başta rasyonel tercih teorisi olmak üzere bu çalışma kapsamında ele alınan tüm teoriler, suçların önlenmesinde, suç işlemeye yönelik fırsatların azaltılmasının önemini vurgulamaktadır. Şehirlerdeki metruk binalar olgusu bu açıdan değerlendirildiğinde, bu binaların suçlular için bir sığınak vazifesi gördüğünü; suç oluşumuna fırsat ve zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Örneğin bu binalar; genellikle toplum tarafından tinerci, balıcı olarak tanımlanan şahıslar ile uyuşturucu bağımlısı kişiler tarafından kullanılabilir. Evden kaçan ve suça sürüklenen çocuklar da bu tür binalarda barınabilmektedir. Kimi zaman, hırsızlık olaylarında

çalınan malların bu tür binalarda saklandığı da gözlemlenmiştir. Bunların yanında, binaların sahihsiz olması ve suç potansiyeli taşıyan şahıslar tarafından kullanılması çevrede yaşayan vatandaşlarımızı da tedirgin ve rahatsız etmektedir.

3.2.3. Çözüm Önerileri

Kırık camlar teorisi, suçun oluşumunda düzensizliğin oynadığı role dikkatleri çekmekte ve sahihsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturan binaların suç işlemeye teşvik ettiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, metruk binalar da insanlarda sahihsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturabilmekte ve bu nedenle değişik suçların işlenmesinde kullanılabilir.

Kırık camlar teorisi göz önüne alındığında, tarihi ve kültürel eser niteliği bulunan ve yıkılmasına müsaade edilmeyen metruk binaların tadilatının yaptırılmasının suçların önlenmesi açısından taşıdığı önem ortaya çıkmaktadır. Tadilatının değişik sebeplerle gecikmesi durumunda ise, şahısların bina içerisine girmesini engelleyecek şekilde (kapı ve pencerelerinin kapatılması vb.) tedbirlerin alınması ve ilgili kurumlar tarafından bu hususların hassasiyetle takip edilmesi gerekmektedir.

Tarihi ve kültürel eser niteliği bulunmayan ve kullanılmayan diğer metruk binaların sahiplerine de bu binaların kullanımını engelleyici tedbirlerin aldırılması gerekmektedir. Ayrıca, metruk binaların bulunduğu yerlerde çevre aydınlatması yapılmalı ve mevcut ışıklandırmalar güçlendirilmelidir.

3.3. *Cadde ve Sokaklar ile Parklardaki Aydınlatma Yetersizlikleri*

3.3.1. Mevcut Durum

Bitlis il merkezi ve ilçelerinde aydınlatması olmayan veya aydınlatması yetersiz olan birçok sokak ve cadde bulunmaktadır. Bazı yerlerde ise, sokak lambaları ve aydınlatma armatürlerinin kırık olduğu gözlemlenmiştir.

3.3.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Asayiş ve terör olayları; genelde gece saatlerinde ve aydınlatmanın zayıf olduğu yerlerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle terör örgütü üyeleri ve sempatizanlarının, eylemlerini rahatça gerçekleştirilebilmek amacıyla sokak lambalarını ve aydınlatma armatürlerini kasten kırdıkları da bilinmektedir. Aydınlatmanın olmadığı yerlerde ciddi güvenlik zafiyeti oluşmaktadır. Ayrıca karanlık bölgeler, vatandaşlarımızda güvenlik kaygısı ve suç korkusu yaratmaktadır.

3.3.3. Çözüm Önerileri

Teorik temelleri rutin aktiviteler ve rasyonel tercih teorilerine dayanan durumsal suç önleme teorisi, çevrede yapılacak düzenlemelerin potansiyel suçluların yapacağı kar ve zarar analizini etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Aynı şekilde CPTED stratejisi de çevrede yapılacak düzenlemelerle ve dizaynlarla suçların oluşumunun engellenebileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımlardan hareketle, Bitlis ilinde aydınlatmaya ihtiyaç duyulan yerlerin belirlenmesinin ve aydınlatılmalarının sağlanmasının önemli bir stratejik adım olacağı düşünülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, Bitlis il merkezi ve ilçelerinde Emniyet Müdürlüğüne bağlı ekiplerce yapılan çalışmalar neticesinde, aydınlatmaya ihtiyacı olan yerler belirlenmiş ve Van gölü Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (VEDAŞ) ile gerekli yazışmalar yapılmıştır.

Ayrıca, sokak lambalarının ve aydınlatma armatürlerinin, terör örgütü üyeleri ve sempatizanları tarafından eylemlerini rahatça gerçekleştirebilmek amacıyla kasten kırıldığı da göz önüne alınarak, aydınlatmalarda vandalizme karşı dayanıklı malzemelerin kullanılması gerekmektedir. Vandalizm olaylarının yaşandığı bölgelerde kullanılacak olan aydınlatma armatürlerinin alüminyum enjeksiyon, yarı saydam ve kapaklarının polikarbon malzemeden olmasına dikkat edilmelidir.²

² TEDAŞ Genel Müdürlüğü tarafından 04.11.2009 tarihinde VEDAŞ'a gönderilen görüş yazısında bu özellikler yer almaktadır.

3.4. Sokak İsimleri ve Kapı Numaralandırmasındaki Yetersizlikler

3.4.1. Mevcut Durum

Bitlis ilindeki bazı yerleşim alanlarında, mahalle ve sokak isimlerini gösteren tabelalar bulunmamaktadır. Birçok mahallede ise ikametgâhlar numaralandırılmamıştır. Bunun yanı sıra, bazı kamu kurumlarında da aynı ikametgâh için farklı adreslerin kayıtlı olduğu görülmüştür. Örneğin, elektrik ve su aboneliğinde aynı ikamet için değişik adresler yer alabilmektedir.

3.4.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Yukarıda genel hatlarıyla tartışılan CPTED stratejisine tamamen aykırı bir çevresel düzenleme ve dizaynın hâkim olduğu Bitlis ilindeki sokak isimleri ve kapı numaralandırmasındaki yetersizlikler de güvenlik açısından bazı sorunların oluşumuna neden olmaktadır. Örneğin; (1) Adli ve idari işlemlerin zamanında gerçekleştirilmesini engellemektedir, (2) Şahısların, resmi işlemleri sırasında adres beyanını zorlaştırmaktadır, (3) Görevli ekiplerin olay yerine zamanında intikalini geciktirmektedir, (4) Şüphelilerin yakalanması, takibi ve olayların aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır, (5) Adliyeden gelen infaz evraklarının tebliğlerinin zamanında yapılmasını engellemektedir.

3.4.3. Çözüm Önerileri

Bu sorunla ilgili çözüm oldukça basittir. Öncelikle mahalle ve sokakların isim tabelalarının asılması sağlanmalı ve tüm ikametgâhlar numaralandırılmalıdır. Ayrıca, kamu kurumu ve kuruluşları tarafından adres kayıt sistemleri güncellenerek aynı ikametgâh için tek bir adresin bulunması sağlanmalıdır.

3.5. Otopark Alanlarının Yetersizliği ve Araçların Park Sorunu

3.5.1. Mevcut Durum

Bitlis il merkezinde yeteri kadar araç park yeri bulunmamaktadır. Araçlar, şehir merkezinde yol kenarlarına park etmekte, uyarılara rağmen bu parklar bazen çift sıralı parklara dönüşebilmektedir. Araç parkına izin verilen yerlerde bile parkla ilgili levhalarda yetersizlikler bulunmaktadır.

Şehir içinde büroları bulunan turizm şirketlerine ait otobüsler, bu bürolar önünde indirme-bindirme yapmaktadır. Ayrıca şehir içi minibüs duraklarının trafiğin en yoğun olduğu yerlerde bulunması, minibüslerin yol üzerinde yolcu indirip bindirmesi, bekleme yapması ve ağır taşıtların şehir içi yolunu kullanıyor olması, zaten yeterli genişliğe sahip olmayan ve usulsüz parklarla da bir hayli daralan yollarda trafiğin akışını engellemektedir. İlçe ve köylerden şehir merkezine gelen dolmuşlar, trafiğin en yoğun olduğu cadde ve sokaklarda bekleyerek buraları adeta durak gibi kullanmaktadırlar.

3.5.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Herhangi bir olayın meydana gelmesi halinde, usulsüz parklar yüzünden trafiğin aksaması ve tıkanması, ekiplerin olay yerine intikalini geciktirmektedir. Bu durum ise; olaylara zamanında müdahale edilmesini, olayın şüphelilerinin ele geçirilmesini, olay yerinin korunması ve delillerin muhafazasını zorlaştırmaktadır. Görevli ekipler ile ambulans ve itfaiyenin olay yerine intikallerindeki gecikme, aynı zamanda yaralılara müdahalenin de gecikmesi anlamına geldiğinden can kaybına neden olabilmektedir.

İlçe ve köylerden gelen dolmuşların şehir merkezinde zaten dar olan cadde ve sokaklarda yolcu indirip bindirmesi; yolların dolmuşlar ve dikkatsiz yayalar tarafından işgaline ve trafik güvenliğinin ciddi anlamda tehlikeye düşürülmesine neden olmaktadır. Trafiğin aksaması, gerginlik oluşturarak sürücüler arasında sataşmalara ve kavgalara da neden olabilmektedir.

3.5.3. Çözüm Önerileri

Bitlis il merkezinin eski bir yerleşim alanı olması ve yeni yapılaşmaya müsait olmaması, durumsal suç önleme teorisine ve CPTED stratejisine uygun şekilde kapsamlı tedbirlerin alınmasını güçleştirmektedir. Buna rağmen, problem odaklı polislik ilkelerinden de yararlanılarak aşağıda yazılı tedbirlerin alınmasının sorunun çözümüne belirli düzeyde katkı sağlayacağı düşünülmektedir: (1) Şehir merkezinde bekleme yapacak araçlar için otoparklar inşa edilmeli ve bu otoparkların güvenliği sağlanmalıdır, (2) Cadde ve sokaklardaki trafik işaretlemeleri trafiği rahatlatcak şekilde yeniden düzenlenmelidir, (3) İşaretlemelerle birlikte, cadde

ve sokaklar üzerindeki uygun park yerlerinin paralı hale getirilmesi sağlanmalıdır, (4) Büroları önünde yolcu indirip bindiren şehirlerarası otobüsler için gerekli otobüs terminalinin bir an önce inşa edilmesi sağlanmalıdır. Kısa sürede inşa edilmesi mümkün değilse, otobüslerin şehir merkezinin dışında belirlenen bir yerde yolcu indirip bindirmesi zorunlu hale getirilmelidir, (5) İlçe ve köylerden şehir merkezine gelen dolmuşlar için, şehrin trafik akışını bozmayacak ve güvenli beklemeyi sağlayacak bir yerde dolmuş durağı ihdas edilmelidir, (6) Ayrıca, şehir içi minibüs duraklarının yerleri yeniden düzenlenmeli, minibüslerin belirlenen durakların haricinde yolcu indirip bindirmesi ve bekleme yapması kesinlikle yasaklanmalıdır, (7) En kısa sürede kamyon ve TIR gibi ağır taşıtların şehrin içinden geçmesi yasaklanmalı, çevre yolunun mecburi kullanımı sağlanmalıdır, (8) Trafik sorunuyla ilgili hususlar, İl Trafik Komisyonunda detaylı olarak tartışılmalı, tedbirlerin en kısa sürede alınması sağlanmalıdır.

Unutulmamalıdır ki basit bir trafik sorunu bile, aynı zamanda hiç beklenmeyen bir güvenlik ve asayiş sorunu haline dönüşebilmektedir.

3.6. Kameralı Güvenlik Sistemlerinin Kullanımındaki Yetersizlikler

3.6.1. Mevcut Durum

Teknolojinin en son yeniliklerinin hayatın her aşamasına girdiği günümüzde, gerek can güvenliği gerekse mal güvenliği açısından güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir. Bitlis ilinde bazı kamu kurumlarında (Devlet Hastanesi, PTT, Emniyet Müdürlüğü vb.) güvenlik amaçlı kamera sistemleri tesis edilmiş olup, etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak, kamera sistemi olmayan kamu kurumlarının sayısının olanlardan çok daha fazla olduğu da bilinmektedir.

3.6.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Kameralı güvenlik sistemi bulunmayan birçok kamu kurumunda, aynı zamanda geceleri özel güvenlik görevlisi de bulunmamaktadır. Emniyet birimleri vatandaşlarımızın güvenliği için ellerinden gelen tüm imkânları kullanmakla birlikte, sınırlı sayıda personel ve ekiple görev yaptıklarından şehrin tüm noktalarını, tüm binalarını, tüm cadde ve sokaklarını aynı anda kontrol etmeleri de mümkün görülmemektedir.

Başta okullarımız olmak üzere birçok kamu kurumu ve kuruluşunda güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin olmaması, özellikle mala karşı suçların (hırsızlık ve kapkaç gibi) işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Asayiş suçları ile birlikte terör suçları da genellikle korumasız ve kontrolsüz yerlerde gerçekleşmektedir.

Suçun önlenmesi kadar, işlenmiş suçların aydınlatılmasında da güvenlik amaçlı kamera sistemleri önem taşımaktadır. Kurum ve kuruluşlarda kameralı güvenlik sistemlerinin olmamasından dolayı gerçekleşen suçların failleri kimi zaman belirlenmemektedir.

3.6.3. Çözüm Önerileri

Özel güvenlik görevlileri gibi, kameralı güvenlik sistemlerinin de, rasyonel tercih, rutin aktiviteler ve durumsal suç önleme teorileri kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Diğer bir deyişle, kameralı güvenlik sistemleri potansiyel suçlular açısından riski artıran ve suç işlemeye yönelik motivasyonlarını azaltan önemli faktörlerdendir. Bunun sağlanması için de öncelikle tüm kamu kurumu ve kuruluşları tarafından kameralı güvenlik sistemlerinin kurulması sağlanmalıdır. Özellikle insan kaçırma, cinsel taciz, kavga ve hırsızlık gibi asayişle ilgili suçlar ile öğrencilerin güvenliği ve kamu malının korunması amacıyla okulların kameralı güvenlik sistemleri ile donatılması günümüz şartlarında bir zaruret haline gelmiştir. Daha sonraki adımda ise bu uygulama; küçük ve büyük ölçekli işletmeler ile özel kurum ve kuruluşlarda da yaygınlaştırılmalı ve bu amaçla teşvik edici kampanyalar düzenlenmelidir.

3.7. *KGYS (Kent Güvenlik Yönetim Sistemi) Kameralarının Değişen Güvenlik İhtiyaçlarına Göre Yeniden Yapılandırılması*

3.7.1. Mevcut Durum

Bitlis ilinde KGYS; 2009 yılı içerisinde tesis edilmiştir. Sistem; şehrin değişik noktalarına yerleştirilen 39 kameradan oluşmaktadır. Bu kameralardan 30 tanesi görüntüleme sisteminde, geriye kalan 9 tanesi ise plaka tanıma sisteminde kullanılmaktadır. Görüntüleme sistemindeki 30 kameradan; 23'ü döner, 1'i sabit, 6'sı termal kameradan oluşmaktadır.

3.7.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar

Bitlis il merkezinde kurulu bulunan KGYS'nin; başta asayiş ve terör olayları olmak üzere, meydana gelecek olayları kayıt altına alarak şüpheli ve tanıklara ulaştıracak görüntü ve delilleri sağlaması ve bu özelliği ile de caydırıcı nitelik taşıması amaçlanmıştır. Ancak; sistemde sabit kameralar yerine döner kameraların tercih edilmiş olması, bu kameraların 360 derece dönerek kayıt yapması ve bu özelliğinden dolayı olayların kimi zaman kameraların görüş açısı dışında kalması nedeniyle gerekli görüntünün elde edilememesi olasılığı bulunmaktadır. Bu durum ise olayların aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır. Yine bazı hassas bölgelere ise, hiç kamera yerleştirilmediği tespit edilmiştir.

3.7.3. Çözüm Önerileri

Zaman içerisinde değişen güvenlik ihtiyaçları dikkate alınarak ve CPTED stratejisinden de yararlanılarak Bitlis ilindeki KGYS'nin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, sistemdeki döner kameraların sabit kameralarla desteklenmesi ve hızla gelişen kent yapısına uygun olarak tespit edilen yeni yerlere ilave kameraların yerleştirilmesi gerekmektedir.³ Ayrıca, mevcut sisteme ilave olarak, hız ve kırmızı ışık ihlali gibi trafik suçlarının tespitini yapabilecek kamera sistemlerinin de kurulması sağlanmalıdır.

Sonuç

Şehirlerde meydana gelen suçların aydınlatılması ve faillerinin yakalanarak adli makamlara teslim edilmesi kadar, suç meydana gelmeden suç oluşumunu önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınması da önem taşımaktadır. Dolu (2009:24) suç önlemede en pratik çözümün, suçluların hedefi olan mal ya da şahısların ya "uygun" bir hedef olmaktan çıkarılması ya da hedefin, suça karşı koruyabilecek kapasitede koruyucular ile muhafaza edilmesi olduğunu vurgulamakta ve bu bağlamda, polis ve özel güvenlik gibi koruyucular ile birlikte mekânsal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin önemine dikkatleri çekmektedir.

³ Bitlis ilinde kurulu bulunan mevcut KGYS'nin revizyonu ve şehrin gelişen yapısına uygun olarak tespit edilen ilave kameraların yerleştirilmesi konusunda İl Emniyet Müdürlüğü tarafından tahmini bedeli 650.000 TL olan bir proje çalışması yapılarak Emniyet Genel Müdürlüğünden gerekli ödenek talebinde bulunulmuştur.

Bu çerçevede kırık camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi üretilecek stratejiler ve güvenlikle ilgili politikalar açısından yol gösterici olmaktadır. Bu teorilerden yararlanılarak geliştirilen ve değişik ülkelerde uygulama alanı bulan Toplum Destekli Polislik, Problem Odaklı Polislik, COMPSTAT ve CPTED gibi suç önleme programları ve modelleri de örnek teşkil etmektedir. Türk polisi tarafından, birçok ilde benzeri projelerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ancak, suçların önlenmesi ve kamu huzuru ve güvenliğinin sağlanması açısından kaçınılmaz görülen bu tür çalışmalara diğer kurum ve kuruluşların yeterince katkı sağlamadığı, çoğu zaman polisin kendi görev alanı dışına çıkarak aslında diğer kurumların yapması gereken projeleri de gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir.

Yerel yöneticilerin, suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenemeyeceği gerçeğinden hareketle, ilgili kamu kurumları ve özel kuruluş temsilcileri, genel kolluk yöneticileri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla, içinde bulunulan toplumun yapısına uygun modeller geliştirilmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bunun yanında, çalışmalara bilimsel nitelik kazandırılması, sorunların daha akılcı yollarla tespit edilerek çözüm üretilmesi ve uygulama sonuçlarının bilimsel yollarla analiz edilebilmesi amacıyla üniversitelerle işbirliği yapılması da bir zorunluluk olarak görülmektedir (Alderson, 1979).

Konu Bitlis özelinde değerlendirildiğinde, toplum güvenliğinde tüm sorumluluğun polise verildiği, diğer özel ya da kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşların suçu önleyici tedbirleri yeterince almadığı gözlemlenmektedir. Bitlis ilinde halen bazı bölgelerde sokak aydınlatma lambalarının yetersiz olması, kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin yeterince kullanılmaması, özel güvenlik görevlisi istihdamındaki yetersizlikler, başta otopark sorunu olmak üzere şehirdeki trafikle ilgili sorunlar, metruk binaların çokluğu suça davetiye çıkaran ve suç işlemeyi kolaylaştıran güvenlik sorunları olarak görülmektedir. Bu nedenle, diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte vatandaşların da bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Afacan, Mehmet, (2007), "Local Policing: Using Community Policing Principles as a Tactic in the Time of Terror", Hüseyin Durmaz, Bilal Sevinc, Ahmet Said Yayla & Sıddık Ekici (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism*, Amsterdam: IOS Press, pp.252-259.
- Akers, Ronald L., (2000), *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Alderson, John, (1979), *Community Policing*, Devon and Cornwall Constabulary: Public Relations Department.
- Braga, Anthony A., (2002), *Problem Oriented Policing and Crime Prevention*, Monsey, NY: Criminal Justice Presss.
- Bullock, Karen; Erol, Rosie and Tilley, Nick, (2006), *Problem Oriented Policing and Partnership: Implementation of an Evidence Based Approach to Crime Reduction*, Cullompton: Willian.
- Clarke, Ronald V., (1997), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Guilderland, NY: Harrow and Heston Publishers.
- Clark, Ronald V., (1995), "Situational Crime Prevention", *Crime and Justice*, 19, pp.91-150.
- Clarke, Ronald V. & Newman, Graeme R., (2007), "Situational Crime Prevention and the Control of Terrorism", Ozgur Nikbay & Suleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism Phenomenon: A Multi-Dimensional Perspective*, Amsterdam: IOS Press, pp. 285-297.
- Cohen, Lawrence and Felson, Marcus, (1979), "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activities Approach", *American Sociological Review*, 44, pp.588-608.
- Crowe, Timothy D., (2000), *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Woburn, MA: Butterworth-Heinemann Publications.
- Cullen, Francis T. & Agnew, Robert, (1999), *Criminological Theory: Past to Present*, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.

- Dolu, Osman, (2009), “Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.11, N.2, ss.1-29.
- Dugan, L., LaFree, G. & Piquero, A. R., (2005), “Testing a Rational Choice Model of Airline Hijackings”, *Criminology*, 43, 4; pp.1031-1065.
- Felson, Marcus & Clarke, Ronald V., (1987), *Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention*, London, UK: Research, Development and Statistics Directorate, UK Home Office.
- Geleri, Aytekin, (2010), “Şehirlerde Suç Önleme Politikalarının Geliştirilmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 12, 3, ss.23-39.
- Goldstein, Herman, (1990), *Problem Oriented Policing*, Philadelphia: Temple University Press.
- Gulak, Morton; Kun, Ulvi; Koday, Zeki & Koday, Saliha, (2007), “Preventing Terrorist Attacks to Critical Infrastructure(s) by Use of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED)”, Ozgur Nıkbay & Suleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism Phenomenon: A Multi-Dimensional Perspective*, Amsterdam: IOS Press, pp.298-312.
- Gül, Serdar Kenan, (2009), “An Evaluation of the Rational Choice Theory in Criminology”, *Girne American University Journal of Social and Applied Science*, Vol.4, No.8, pp.36-44, http://www.gau.edu.tr/PDF-Files/JSAS_004_08/JSAS_004_08_2_Gul.pdf, (Erişim Tarihi 02.03.2011).
- Gül, Serdar Kenan, (2011), “Polis Yönetimi ve Toplum Destekli Polislik”, *Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar*, (Ed. M. Karakaya ve S. Gültekin), Polis Akademisi Yayınları, Ankara.
- Jang, Hyunseok, (2008), *Evaluation of Compstat Policing Strategy Using Broken Windows Enforcement in Two Texas Police Departments: A Time Series Analysis*, Unpublished Dissertation, Sam Houston State University.
- Kırkpınar, Ahmet Rahmi, (2008), “Durumsal Suç Önleme Nedir ve Suç ile Mücadelede Etkili midir?”, Oğuzhan Ömer Demir (Ed.), *ISREF Perspektif: Problem Odaklı Polislik*, Glen Allen, VA: İnceleme ve Stratejik Araştırmalar Forumu, ss.12-14.

- McGarrell, Edmund F., (2007), “Intelligence Led Policing as a Framework for Law Enforcement in the 21st Century”, Hüseyin Durmaz, Bilal Sevinc, Ahmet Said Yayla & Sıddık Ekici (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism*, Amsterdam: IOS Press, pp.221-235.
- Nyatepe-Coo, A., (2004), “Economic Implications of Terrorism”, A. Nyatepe-Coo & D. Zeisler-Vralsted (Eds.), *Understanding Terrorism: Threats in an Uncertain World*, Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, pp.77-89.
- Sevinc, Bilal, (2008), Participation in Terrorist Organizations: An Analysis of Left Wing DHKP/C and Religiously Motivated Turkish Hezbollah Terrorist Organizations, Unpublished Dissertation, Michigan State University.
- Wilson, James and Kelling, George L., (1982), “Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety”, *Atlantic Monthly*, pp.29-38.

